

Torah from Around the World

אם אין קמה אין תורה ואם אין תורה אין קמה
Zonder levensonderhoud is er geen Tora;
zonder Tora is er geen levensonderhoud
 (R. Eleazar ben Azarja, Pirké Avot 3:21)

Sjabbat 24 november 2012 / 10 kislew 5773
 Sidra Wajetsee, Beresjiet [Genesis] 28:10 – 32:3
 Tanach blz. 56 - 65
 Haftara (Jaar C): Jirmeja {Jeremia] 30:10-22
 Tanach blz. 980 - 981

Commentaar door rabbijn [Howard Cooper](#)
 Directeur Spirituele Ontwikkeling, [Finchley Reform Synagoge](#), Londen, Engeland

Vertaling: Tamarah Benima
Het Engelse origineel

"De droom van Jaäkov en de innerlijke reis"

Als, zoals de dichter Stephen Spender opmerkte, „het spirituele leven van een natie gevonden wordt in de taal van een natie, zoals die wordt belichaamd in zijn literatuur“, dan bieden de twaalf *pesoekiem* (verzen) over de droom van aartsvader Jaäkov (Beresjiet 28:10-22) ons een blik op de microkosmos van de joodse spiritualiteit. De tekst schetst een – zowel intiem als transcendent – beeld van hoe het goddelijke zichzelf manifesteert in de wereld en in de menselijke geest. Het is de diamant in de kroon van het Bijbelse verhalen vertellen.

Jaäkov is, net als andere helden in de mythische literatuur (Jason, Ulysses, en Parsifal), aan een specifieke reis begonnen: hij verlaat Beër Sjewa en lijkt een bestemming in zijn hoofd te hebben: Charan (Beresjiet 28:10). Maar geografische reizen kunnen een metamorfose ondergaan en veranderen in reizen van een andere soort: innerlijke reizen, die worden bepaald door wie – of wat – we onderweg toevallig ontmoeten.

„Op zijn tocht kwam hij bij/raakte hij toevallig/kwam hij bij toeval aan – *va'jifga* – op de plaats... (Beresiet 28:11). „Toeval is geen kosjer woord,“ heeft die sluwe verhalenverteller Isaac Bashevis Singer eens opgemerkt; zijn intuïtie zei hem dat vanuit joods-religieus

perspectief 'toeval' nooit is wat het lijkt. Jaäkov komt toevallig op 'dé plek' – en de verteller benadrukt drie keer dat het om 'dé plek' gaat. Het is niet zomaar een plek, maar 'déplek', waar de Eeuwige zichzelf zal openbaren.

De commentatoren uit de traditie wilden de locatie van deze 'plek' identificeren. Rasji geeft als overweging dat het de berg Moria was, dat wil zeggen, Jeruzalem, het spirituele centrum van de wereld. Anderen, die zich baseren op het 'toeval' dat de cijferwaarde van de Hebreeuwse woorden voor 'ladder' en 'Sinai' hetzelfde is, opperen dat de ontmoeting van Jaäkov met het goddelijke plaatsvindt op de berg, die later beroemd wordt als de berg waar de Openbaring tegenover het hele verzamelde volk plaatsvindt. De chassidische interpretatie brengt ons van geografie naar metafysica: het drie maal herhaalde 'makom' uit *pasoeek* (vers) 11 verwijst, zo stelt deze interpretatie, naar een ontmoeting met *Ha-Makom* – wat een van de rabbijnse namen voor God is. „God is de plaats van de wereld,” zeiden de rabbijnen, „maar” – en dit is de paradox – „de wereld is niet Gods plaats.” (Beresjiet Rabba, Wajetsee, 68:9).

Dat betekent dat 'toevallig komen bij' God overal plaats kan vinden, op elk tijdstip. Maar het overkwam Jaäkov slechts toen hij uit zijn ouderlijk huis vertrok en wegtrok van zijn familie, weg van het bekende, van dat wat zeker was, van het alledaagse. De tekst vertelt ons dat hij zich te slapen legde „omdat de zon al was ondergegaan” (Beresjiet 28:11). Dit detail lijkt overbodig, totdat we ons realiseren dat de zon pas twintig jaar later weer opkomt, als Jaäkov worstelt met de vreemdeling bij de rivier de Jabbok, en we lezen „Zodra hij bij Penieel was overgestoken, zag hij de zon opkomen” (Beresjiet 32:32). We zijn dus in handen van een verteller die wil dat we de tekst symbolisch en niet letterlijk lezen. Jaäkov brengt twintig jaar door 'in het duister' – hij vlucht weg van de woede van zijn broer, nadat hij de zegen van Esav heeft gestolen. Hij is de bedrieger, de 'hiel' (dat is de wortel van zijn naam, *Jaäkov*) – en hij vlucht weg van de 'duistere' kant van zichzelf; hij verwerft veel in de materiële wereld (nog afgezien van zijn twee vrouwen), maar vlucht toch nog weg van alle onopgeloste conflicten thuis en in hemzelf.

Na de scene waarin hij worstelt – waaruit hij tevoorschijn komt met een zegen en waarna zijn naam wordt veranderd in 'Jisraëel', „degene die worstelt met, of namens het goddelijke” – ontmoet hij opnieuw Esav, en (een vorm van) vrede wordt gesloten. Maar tot die tijd is het één lange nacht, waarin hij moet worstelen met de bedrieger in zichzelf en met de betekenissen van de droom - het visioen -, die hij krijgt aan het begin van de lange donkere nacht van de ziel.

Wat een droom! De verleden tijd van de werkwoorden maakt plaats voor de tegenwoordige tijd en daarmee voor de onmiddellijkheid van het actuele moment, en we zitten midden in de droom:

„Toen kreeg hij een droom. En ziet! Een ladder die op de aarde stond en helemaal tot de hemel reikte; en ziet, daarlangs zag hij Gods engelen omhoog gaan en afdalen. En ziet! de Eeuwige stond bij hem... (28:12-13).”

In de droom staat de tijd stil. De werelden van hemel en aarde worden samengehouden in een betekenisvol beeld: een ladder die zich ophoudt tussen de twee domeinen; hij hangt – verrassenderwijs - tussen de twee gebieden, hij staat niet tot op de grond, maar is gericht naar de aarde (*artsa*) en zijn top reikt naar de hemel (*hasjamaima*). Hij zwalkt – net als wij – tussen geworteldheid in de aarde en hemels verlangen.

Vervolgens: alles is in beweging, stroomt, de *melachiem*, de boodschappers van het goddelijke, gaan omhoog en omlaag, de hemel en de aarde zijn met elkaar verbonden, energie gaat constant heen en weer tussen beide, de grenzen zijn vloeiend, tussen 'hier' en 'daar' is het één ononderbroken beweging, een voortdurend stromende uitwisseling: het medium van de *melachiem* vertegenwoordigt de boodschap, de spirituele (en psychologische) waarheid: alles is met alles verbonden.

Het derde allesomvattende element komt naar voren in de droomruimte: de ladder die staat en de boodschappers van God die in beweging zijn, smelten samen tot de Eeuwige die *alav* – „naast hem”, „boven hem” – staat. Maar ook „daarnaast” en „erboven” (naast de ladder, boven de ladder). Het Hebreeuws is heerlijk dubbelzinnig in al deze *pesoekiem*. We worden zachtjes geduwd van letterlijkheid in de richting van de meervoudigheid van het zijn.

Hetzelfde geldt voor *werosjo*: is het de 'bovenkant' van de ladder die naar de hemel reikt? Of reikt 'zijn hoofd' naar de hemel? Bovendien wordt de beweging van de boodschappers/engelen beschreven als omhoog en omlaag „op hem” (de ladder). Maar dit voorzetsel betekent ook „in hem” of „binnen hem”. De taal verwijst zowel naar het innerlijke als naar het externe. Net als een Kubistisch schilderij dat twee met elkaar strijdende perspectieven van hetzelfde gezicht boven op elkaar zet om een nieuwe manier van kijken te creëren, zo presenteert onze tekst een dubbel perspectief, waartussen onze aandacht voortdurend heen en weer gaat.

Of we nu denken aan het aardse en aan het goddelijke, of aan het materiële en het spirituele, of aan de innerlijke en uiterlijke werkelijkheid, of aan het bewuste en het onbewuste - onze verteller ondermijnt onze gebruikelijke dualistische manier van denken. Het wekt geen verbazing dat Jaäkov van ontzag is vervuld als hij wakker wordt – want aan hem is een spirituele waarheid geopenbaard, waar een leven lang voor nodig is om hem te begrijpen: het goddelijke is altijd aanwezig – „Ik ben met jou” (Beresjiet 28:15). Het is de taak van Joden de wereld zich bewust te maken van dat inzicht. Dat is wat het betekent een „zegen” (Beresjiet 28:14) te zijn voor heel de mensheid.